

הכלב הראשון שנבח בעברית

סיפורה של דולה בן יהודה

רבקה מגן
ראשונים מספרים
הוצאת מלוא, תשלי"ז

© הזכויות שמורות למחברת ולאקו"ם

"איך נפגשו אמא ואבא? את הסיפור שמענו פעמים אין ספור, אך תמיד היינו מוכנים לשמוע מחדש. אמא חזרה וסיפרה לנו על אותו יום, בו הכירה את אבינו אליעזר בן־יהודה כשנקרא אליעזר פרלמן. אמא היתה אז ילדה קטנה בת שנתיים, כשבא אביה, הסוחר האמיד יונס, וידו אוחזת ביד נער בן ארבע עשרה שנה. היה זה בעיירה גלובוקויה שבליטא."

כך מתחילה דולה בן־יהודה־ויטמן הבת הצעירה לבית אליעזר בן־יהודה – האיש שהחיה את הלשון העברית – את סיפורה על בית אביה וקורותיו.

אדמוני היה הנער אליעזר בן הארבע עשרה ולו עינים חומות וגדולות. הוא הגיע ללמוד תורה בעיירה.

"התסכימו לקבל את אליעזר למשפחתנו?" שאל האב את ילדיו. "ברוך הבא", ענו ארבעת הבנים ושתי הבנות פה אחד וכך הפך אליעזר בן־בית בבית יונס.

שתי הבנות, דבורה בת ה־17 ואמא שהיתה עדיין ילדה, אהבו מאד את הנער – מספרת דולה.

"חן־חן", "בכבוד"

הסיפור קולח בעברית צחה, השזורה ביטויים שנהוגים היו בבית אביה. "חן־חן", עונה לשאלתי על שלומה. וכשאנחנו מקישות את כוסות הקפה התורכי, אומרת דולה בן־יהודה לפי מנהג הבית: "בכבוד".

משחר ילדותה היתה השפה העברית בשביל דולה שפת-אב ושפת-אם. דולה נולדה בבית הראשון בארץ-ישראל המתחדשת, בו דיברו אך ורק עברית, יום-יום ושעה שעה. ממשיכה דולה ומספרת:

דבורה, אחותה הגדולה של אמא, החלה ללמד את אליעזר צרפתית ורוסית כדי להכשירו לכניסה לגימנסיה רוסית. וכשדבורה לימדה את אליעזר נהגה אמא, הילדה הקטנה, לשבת בפינת החדר ולהקשיב.

אליעזר התקבל לגימנסיה הרוסית, סיים את לימודיו שם, ואחר למד שנתיים לימודי רפואה בפאריס, אבל נאלץ להפסיק את לימודיו. מחלת השחפת פגעה בו. כשהחלים החליט אליעזר לעלות לארץ-ישראל. דבורה הצטרפה אליו. הם באו בעברית נישואין, ובשנת 1881 עלו ארצה.

אמא שמחה, שאליעזר החביב עליה נשאר בן משפחה והפך להיות גיסה, בעלה של אחותה. היא לא שיערה בנפשה אז, כי תהפוכות החיים יגרמו לכך שהיא תקשור את חייה בחייו של בן-יהודה וכי עשר שנים לאחר פטירת אחותה תהיה היא גברת בן-יהודה השניה. אולם נחזור לספר לפי סדר העניינים.

המהפכה מתחילה בבית

עוד בספינה בה עשו דרכם לארץ-ישראל החל אליעזר מלמד את אשתו דבורה את השפה העברית. אליעזר נודע כבר אז בשם העברי בן-יהודה ולא עוד בשם הגלותי פרלמן. כשהגיעו לירושלים הודיע בן-יהודה לדבורה אשתו, כי לא ידבר איתה יותר בלשון אחרת אלא אך ורק בשפה העברית.

במשך שלושה חדשים דיברו השניים בשפת הרמזים בלבד, משום שדבורה טרם היתה בקיאה בשפה. אולם לאחר שלושה חודשים החלה דבורה לדבר עברית.

"בשביל אבא לבוא לארץ", מספרת הבת דולה, "היה הגשמת רעיון לו הטיף במאמריו שפורסמו ב"השחר" עוד בגולה: "תחיית עם ישראל על אדמת אבות". אבל אבא אמר, שלא תיתכן תחייה שלימה של העם בארץ אבותיו בלי תחייתה של השפה העברית. על כן, לא רק שחזר לארץ - ארץ אבותיו, אלא שהחלטה נחושה

גמלה בלבו להחיות את השפה בעברית, להרחיבה ולעשותה שפת יום-יום. ואת ביתו, אמר, להפוך לדוגמה, כי החייאת השפה אינה חלום שאי-אפשר לממשו בחיי יום-יום".

דבורה ואבא שכרו דירה בחצר עזובה בעיר העתיקה של ירושלים, בדרך לכותל המערבי. אל הבית צריך היה לעלות בסולם במקום במדרגות, והעוני בבית גדול היה.

חילול הקודש!

דרך חייו של אבא, והשפה העברית שבה דיברו ביניהם בני הזוג היכו בתדהמה את השכנים האדוקים. "עברית לעניינים שבחוליו?" שאלו בתדהמה. "הן השפה העברית נועדה אך לשימוש בקודש, לקריאה בספרי התורה בבית-הכנסת", טענו, "שימוש יום-יומי בעברית כמוהו כחילול הקודש!"

אבא ניסה לשכנע את מתנגדיו בצידקת דרכו, הוא ניסה אף להתקרב לשכניו האדוקים, החליף בגדיו, בגדי משכיל, ולבש בגדי יהודי דתי. אשתו דבורה ויתרה על שיערה הבהיר והארזך וכיסתה את ראשה בפיאה, אך ללא הועיל. משפחת בן-יהודה נשארה מגודה. המשפחה היחידה בירושלים הדוברת עברית.

אותם ימים היה אבא סגנו של עורך העיתון "חכצלת" ומורה בכיתה-הספר "כל ישראל תכריס". המשכורת היתה זעומה ודבורה נאלצה למכור את כל תכשיטיה ובגדיה היקרים שהביאה עמה מבית אביה.

הבן הבכור שנוולד לדבורה ואליעזר נקרא בן-ציון. הוא נולד ביום בו עלה על האדמה ישוב חדש שנקרא בישראל! ראשון-לציון. ואז נדר אליעזר בליבו כי בן-ציון, יהא הילד העברי הראשון ששפת אמו תהא עברית. השביע אליעזר את דבורה לקיים את הנדר, ולא לתת לאיש, המדבר שפה זרה, לקרב אל הילד. דבורה קיימה את הנדר.

בעיתון "הצבי", שהחל אבא להוציא לאור, כתב אבא מאמריו שהטיפו לעלות וליישב את ארץ-ישראל על-ידי עבודת האדמה ותחיית הלשון. בעצמו היה אבא מסדר את אותיות העופרת, בעצמו מדפיס ומגיה. בחורף, בלילות גשם, חזר אבא כשבידו פנס קטן ותחת בית שחיו ערימת עיתונים שהודפסו זה עתה. בבית קיפל את

העיתוננים, הדביק עליהם בולים ומיהר למחרת היום לבית-הדואר לשלוח את עיתונו למנויים. אמא הירבתה לספר על ילדותו של בן-ציון, הבכור, הידוע כאיתמר בן אב"י. לבן ציון לא היו חברים ילדים, כי אבא חשש שמא ילמדו אותו הילדים שפה זרה על-כן היו לו חברים: כלב, חתול ונחש.

לנבוח וליילל – בעברית

בן-ציון, בנו הבכור של בן-יהודה, לא דיבר עד גיל שלוש כלל. מתנגדיו של אבא טענו כי אצבע אלוהים היא, וזאת על כי מחלל אבא את שפת הקודש, כשהוא משתמש בה לענייני יום-יום. ידידיו של אבא התחננו בפניו, שיוותר לילד פן יגדל חלילה אידיוט. אבא לא ויתר.

"כדאי היה הקרבן", אמר, "אפילו יהיה בני הבכור אידיוט, יוכיחו ילדי הבאים, כי יכולה השפה העברית להיות שפה חיה". מתנגדיו של אבא הטילו עליו חרם. אבל צעדם לא הרתיע את אבא. הוא החל לחבר מילון לשפה העברית.

בגיל שלוש החל בן-ציון מפטפט. לכלב הקטן שלו קרא בתחילה – "כבל" ולחתול – "תול", עד מהרה נתן אבא שמות לכלב ולחתול, ידידי בן-ציון. הכלב נקרא "מהיר" והחתול: "זימרי".

נהגנו להתבדח תמיד כמשפחה ולומר, מספרת דולה, "שהיו אלה בעלי החיים הראשונים, שנכחו ויללו – בעברית...".

לנחש קרא בן-ציון בשם: חיה. והמעשה בחיה כך היה. פעם הציצה דבורה, אם הילד, ואחות אמי דרך נקב המנעול שבדלת לראות אם ישו בנה והנה ראתה אותו יושב על הריצפה ולידו חתול ו...נחש קטן. בן ציון שיחק בנחש, החזיק בזנבו וזרקו לחתול. החתול תפס את הנחש בפיו והחזירו בתנופה לילד. דבורה זינקה בבהלה לעצור בעד הילד ממשחקו המסוכן וביקשה מאבא "הרוג את הנחש".

"לא אוכל!" ענה אבא, "אפילו בזבוב, המזוהם שבחיות, לא אגע". דבורה הירבתה לעזור לאבא. היתה רוקמת ומוכרת את מעשי ידיה, עבדה כמורה להוראת העברית, חסכה מפיתה למען תת לאבא ששוב תכפה עליו מחלת השחפת. לימים ילדה דבורה לאבא בן נוסף, אחרייו את אביחיל ואחריו שלוש בנות: את ימימה את עטרה ואת שלומית.

"אם ברצונך להיות מלכה..."

בשנת 1891 נפטרה דבורה ממחלת השחפת שדבקה אף בה. מיד לאחר פטירתה נפטרו אף שלושה מילדיה. לפני פטירתה כתבה דבורה מכתב לאמא, בו סיפרה לה על המחלה האנושה וסיימה את מכתבה: "אם ברצונך להיות מלכה..." ולא השלימה את המשפט. אמא הבינה יפה למה התכוונה אחותה. דבורה התכוונה לומר לאחותה, שאם ברצונה להיות מלכה, עליה להינשא לאליעזר בן-יהודה ולהיות אשתו אחריה.

אמא היתה אז בת 20, סטודנטית באוניברסיטה של מוסקבה. באה אמא לפני אבא להביע לפניו את רצונה להמשיך את חיי אחותה ולהינשא לו. אולם אבא סירב. הוא שלח לה פיתקה בצרוף פקודה מהרופא, שאסור עליו לשאתה לאשה, על אף רצונו העז, פן תיפגע אף היא במחלת השחפת. אמא השיבה לו: "אלוהיך – אלוהי, ארצך – ארצי ולשונך – לשוני". עלתה לארץ, נישאה לאליעזר בן יהודה ושמה הפך מפולה – לחמדה.

בן-יהודה התחתן עם עז...

במסירות ואהבה טיפלה בכך ציון וימימה שינוותרו כחיים. במהירות למדה את השפה העברית והחלה אף לתרגם לשפה זו את הידיעות הכלליות, שהביאה עמה מרוסיה כדי להשכיל את הקטנים. אמא קרבה את בן-ציון וימימה למדעי הטבע, ואף ערכה עמם ניסויים שנהגה לערוך בימי לימודיה כמדע הכימיה. אמא שיחקה עם השניים כחצר, טיפסה על עצים ושכנים הלכו רכיל ואמרו: "אליעזר בן-יהודה התחתן עם עז, המטפסת על עצים". אמא ראתה את שני הילדים כסמלי התחיה, והקדישה להם את כל מרצה.

הרוטשילדים יהיו חיילינו

בן-ציון היה ילד ער ונבון והשפה העברית שגורה בפיו, בה יזכר ובה ישחק וענייני הארץ קרובים ללבו. יום אחד החליט הילד

לאמא ולאבא נולדו עוד שישה ילדים. רק שלושה מהם חיים עדיין היום והם: אהוד, עדה ואני - דולה, הצעירה בהם. מאז התחלתי לעמוד על דעתי חזרה ושיננה אמא באוזנינו שיש לנו אב חשוב, התופס מקום חשוב בחיי הלאום העברי. אבא עבד שבע-עשרה שעות ביממה. מרבית הזמן עבד בעמידה ליד המכתבה הגבוהה. אמא דאגה שיהיה שקט מסביבו: "אבא עובד עבודת קודש" נהגה לומר. חדר העבודה של אבא היה בשבילנו קודש הקודשים.

כיצד עבד אבא?

ראשית אסף את כל אוצרות הלשון מהתנ"ך ומהתלמוד והספרות של ימי הביניים ומצא שם מילים, שלא היו זכורות לנו, וקבע את מובנו. אחר-כך ניסה לאזרח מילים ערביות משורש עברי. אך כל זה היה מעט. החיים החדשים תבעו מילים חדשות שלא נמצאו כלל בספרות העתיקה. ולכן החל ביצירת מילים חדשות, שלא היו עדיין בשפה.

לא כל החידושים של אבא נקלטו כשפה, אבל רובם - הפכו למילים חיות ומדוברות. אנחנו, הילדים, היינו הצבא הפרטי של אבא במלחמתו להפיכת השפה העברית לשפת-אם לילדי-ישראל. את כל החידושים שחידש אבא אימצנו אנו בשפת יום-יום שלנו.

להיות יהודים גאים

בביתנו נהגנו לומר "חן-חן" במקום תודה ו"אנא" במקום בבקשה. לאוטו קראנו "מכונית" ולטלפון "שחר-חוק". לפסנתר "מכושית" ולפטיפון "מקולית". אמרנו "מען" ולא כתובת, "מנגינה" ולא קונצרט, והמלה "בובה" היכן נוצרה? אם לא למעננו, הילדים בבית בן-יהודה?

מה רבות המילים, שקודם לכן לא היו קיימות כלל, שתרם אבא לשפה: "עיתון" ו"שעון", ו"רוד" ו"סגול", "משטרה" ו"מספרה" "עצמאות" ו"נגריה", "מגבת", "אקדח", "תייל" ו"חיילת" ומילים רבות אחרות שהיו לנו לשפת הדיבור מאז ילדותנו.

סבלנו רבות מחוסר הבנה של הסביבה, אבל לא נפלנו ברוחנו. אבא החדיר בנו את האמונה, שסוף חזוננו לנצח. כשעברנו

לכתוב מכתב לברון רוטשילד, הנדיב הידוע, שנתן מכספו לפיתוח הארץ המתחדשת. למכתב קרא: "מכתב הדרור לצבא ישראל". וכך כתב הילד:

"אדוני השר הגדול, ברון אדמונד דה רוטשילד בארמונו בפאריז, ליד ארמון הנשיא.

אל נא יתפלא לקבל את המכתב הזה מאת עבדו הנאמן. המאורעות האחרונים באחדות מן המושבות של הוד מעלתו, שבהן נהרגו איכרים אחדים על-ידי נוטריהם הערבים עוררו בקרב יהודי ארצנו התרגשות נוראה, כי על כן, אני החתום מטה, בשם חברי וחברותי הרבים (כמה מאות כבר!) פונה אל כבוד מעלתו בהצעה נועזת אולי למראית עין ראשונה, אולם כזאת עשו אבותינו לא פעם בדברי ימיהם המפוארים. אני מוכן לקבל על עצמי את האחריות ליצירת צבא עברי, אשר יגן על מושבות הוד מעלתו!"

המשפחה - מחלקת עיתונים

בן-ציון ביקש תמיכה כספית להגשמת רעיונו לקנות בגדים לצבאו, והוסיף: "יש לנו כבר דגל, שאני מצרף כזה מתוך תמונתי בהיותי בן 4, דגל מחנה יהודה לצבא ישראל".

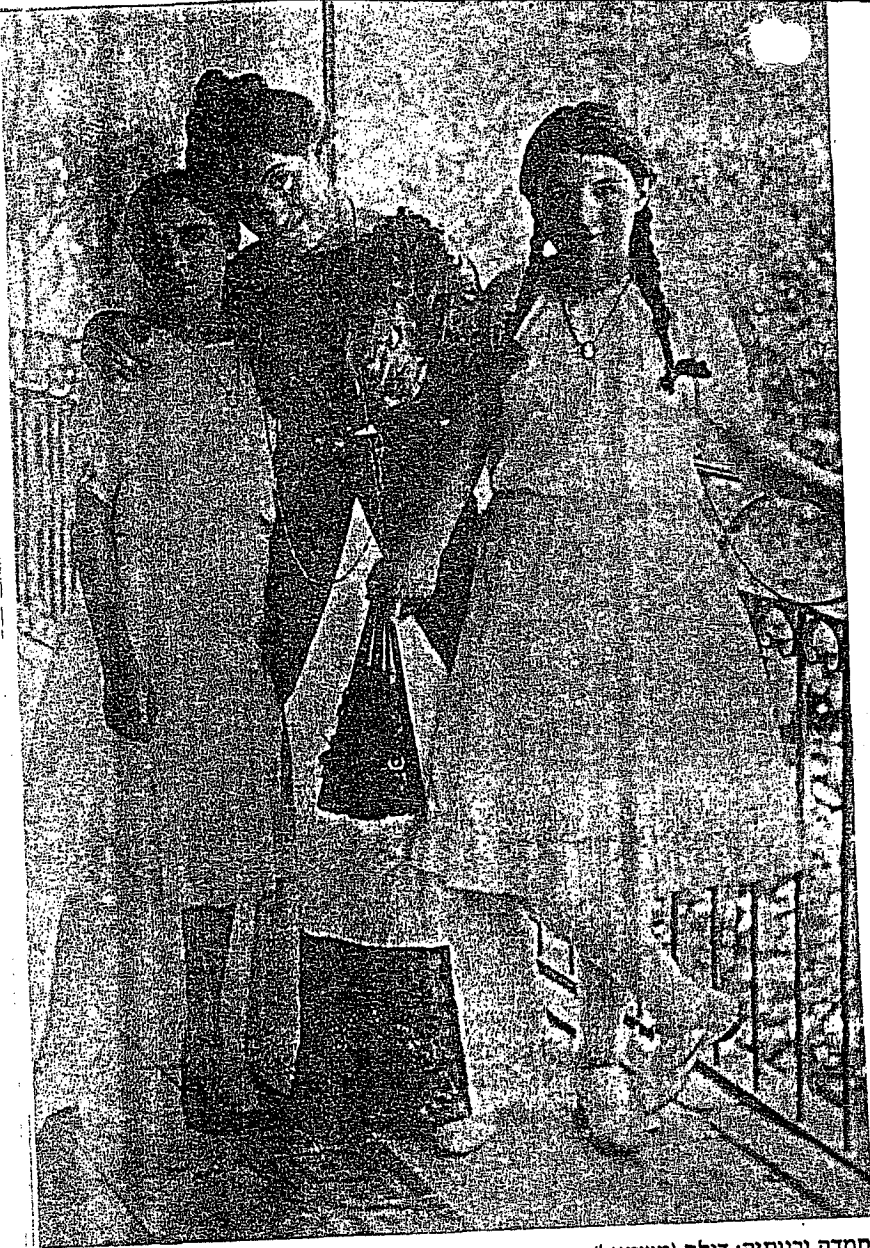
את מכתבו סיים הילד ככותבו: "לפנים היו לנו גדעונים, שימשונים, מכבים בני נוכבא, ומדוע לא יהיו לנו עתה רוטשילדים?" כן "רוטשילדים" - זה יהיה שם חיילינו..."

המכתב נשלח לפאריס ללא ידיעת ההורים וכעבור זמן קיבלו ההורים נזיפה מבא כוח הנדיב לענייני ארץ-ישראל. כיצד זה מרשים הם לבנם לבקש נדבות כסף?

הרעיון כמובן לא קרם עור וגידים, אך כאן התגלו כבר הניצוצות הראשונים של ילד רבי-דמיון שהיה לימים לסופר ונואם ידוע - איתמר בן אבי" (אבי" - ראשי תיבות לאליעזר בן-יהודה).

יש לנו אב חשוב

בלילות החורף בשלוליות הגשם היו אבא, אמא והילד בן-ציון מחלקים את העיתון, שבמשך השנים החליף כמה פעמים את שמו ונקרא גם בשם: "האור", ו"השקפה".

חמדה ובנותיה: דולה (משמאל) ועדה (מימין).

ברחובות ירושלים לעגו לנו הילדים וקראו לנו בשמות גנאי:
"הבן־יהודקעס עוברים", נהגו לומר בלעג.

פעם רכבו אבא ובן־ציון ברחובות ירושלים על גבו של חמור, וליד
שער יפו ניתך עליהם מטר של אבנים על־ידי המתנגדים לדרכו של
אבא כהחייאת השפה. אבן פגעה ברגלו של בן־ציון והוא פרץ
בבכי.

"מדוע ידו בנו האנשים הרעים האלה אבניסו?" שאל בן־ציון את
אבא כשהוא מוחה דמעותיו. "מפני שאנו רוצים, בני, ללמד אותם
לחיות חיי יהודים גאים", ענה אבא.

מתנגדיו של אבא גרמו אף למאסרו ב־1893, בהאשמות שווא,
כאילו הביטוי "לעשות חיל", שהופיע באחד ממאמריו בעיתונו
(במאמר על מלחמת החשמונאים לקראת חנוכה) הינו קריאה למרד
בשלטון התורכי!

אבא נאסר וישב חודש בכלא התורכי, אך הדבר לא הרתיעו
מלהמשיך להילחם בקנאות את מלחמתו. קנאותו של אבא דבקה
אף בנו, הילדים. למדנו לסבול ולהישאר גאים ודבקים בלשון
העברית.

פעם נתבקש אבא לקבל מאה רובל שהגיעו עבורו מרוסיה. אולם
על מנת לקבל את הכסף היה עליו לחתום את שמו הגלתי, ולא
העברי. אבא סרב להשתמש בשם הגלתי, וויתר על הכסף שכה
נחרץ היה לנו או.

בחיוך נהגנו להיזכר במקרה שאירע לאבא, יום אחד, בביתנו
ברחוב החבשים בירושלים. ליד ביתנו עברה אשה בדרכה לבית
החולים "הדסה", וממש מתחת לגזוזטרה, אשר לחדר העבודה של
אבינו כרעה ללדת. כששמע אבא צעקות יצא לגזוזטרה כדי לראות
מה קרה. הוא לא הבחין במתרחש במדויק הוא שמע רק אשה
גונחת "מאמע, מאמע!"

"עברית!" פקד עליה אבא מהגזוזטרה...

הילדים החרימו אותי

לפעמים מספרת דולה, נתפסתי לקנאה בחברותי. האחת – אביה
היה סוחר ידוע, שהביא לה ממסעותיו בעולם נעלי לכה שחורות
וגרביים קצרים לבנים, שהיו משאלת נפשי באותם ימים. השניה –

בתו של המזכיר הכללי של הקונסוליה הרוסית בירושלים, שאביה בא בעגלה רתומה לשני סוסים ועגלון בהפסקה כדי להביא לה – שוקולד.

היו אלה דברים שלא ידענו עליהם ולא ראינום בכיתנו. אבל אמא הפיחה בנו עוז. היא אמרה שאבי הוא אדם גדול וכי אף אחת מכל הילדות-החברות אינה יכולה להתגאות באב שכזה, המקים מפעל כביר לכל העם, וכי עלינו להיות גאים על כך ולשמות בגורלנו. לכן כשנתפסתי לפעמים לקנאה, נהגתי לזכור את דבריה, אבל...

*

גם אני הוחרמתי באותם ימים בחרם חברתי. משפחות רבות בירושלים לא הזמינו אותי לביתן, מפני שאבא החרים את בית-הספר, אשר בהן למדו ילדיהן, בשפות זרות. בבית-ספר "לנדאו" בירושלים, למשל, לימדו באנגלית ובבית-ספר "למל" בגרמנית ואילו אבא תבע ללמוד אך ורק בשפה העברית. כשנערכו מסיבות נוער בבתי אלה – לא הוזמנתי. כשגיליתי את כאבי לאבא על כי לא הוזמנתי אמר: "אין דרך אחרת. צריכים אנו לקבל את הדברים כמו שהם. יום יבוא וכולם יווכחו בצדקת דרכנו ושפת-עבר תהיה לשפת יום-יום."

אהבתו של אבא לאמא

מה יפה היה הקשר בין אבא לאמא. על מכתבתו של אבא שעליה היתה כתובת: "היום קצר והמלאכה מרובה", ניצבה תמונתה של אמא ועליה כתוב לאמור:

אבל, את רעייתי
מארכת זמני ומקלת
עלי העבודה,
בעורתך:
יומי ארוך
ופעלי ברוך,
ועז מוחי,
ואיתן כוחי,
ולא נס ליחי.

לאמא קראנו אמא על משקל: אבא. אמא היתה משתתפת קבועה בעיתונו של אבא והכניסה לעיתון רוח חדשה. היא כתבה על החיים באירופה ובארץ. על אמנות וספרות, ואפילו על "אופנה". "אופנה" – מלה אשר אבא יצר במיוחד בשביל אמא. המלה "אופנה" באה להחליף את המלה הלועזית "מודה", בה השתמשו עד אז.

האוכלוסיה המקומית החרדית כעסה על אמא המגישה לקוראיה דברי הבל כמו "אופנה". כן כעסו עליה על שלא נכנעה למנהג הארץ בגזיות השערות ובחבישת פאה נוכרית. אמא התלבשה לפי מיטב האופנה הפריסאית באותה תקופה. אמא לא היתה זקוקה לאמצעים כספיים גדולים כדי להיות אופנתית. מעבאיה ישנה שהשיגה בפרוטות, ידעה להכין לעצמה שמלה אופנתית וגם אותנו, הילדים טיפחה. תמיד היה משהו מיוחד בהופעתנו.

לא שמחה – כי אם מעגמה

ביתה וליבה של אמא פתוח היה לכל. פעם, זוכרת אני, ברח ילד ממאה שערים וביקש את עזרתה של אמא. הילד סיפר לאמא, כי הוא רוצה להיות פסל. אמא חשה, כי הילד אמנם מוכשר לאמנות, ואמא קרובה היתה לעולם האמנות (היא אף עזרה לפרופסור שץ להקים את בית הספר "בצלאל"). אמא אימצה את הילד בדיוק כפי שאביה אימץ בזמנו את אבינו. היא הצליחה להשיג תרומות ושלחה אותו ללימודים באירופה. הילד הפך לפסל מפורסם, שנודע אחר-כך בשם חברוני. חברוני היה זה אשר פיסל את הפסל הראשון של דמות אבא.

על אף העובדה שאף פעם לא היתה למשפחתנו הכנסה גבוהה, המה ביתנו ממבקרים תמיד. מי לא ביקר בכיתנו? מנהיגים, מדענים וקונסולים. הברון רוטשילד והלורד בלפור.

וביתנו – נוסח טרקלין מזרחי היה ובו רהיטים מדמשק ועל המיטה מכסה וכרים רקומים בשלל צבעים בעבודת יד מזרחית. ביתנו קיים עד היום הזה ברחוב החבשים אשר בירושלים.

שעות יפות ושמחות היו לנו ושעות קשות רבות לעומתן. אמא שיכלה שלושה מילדיה. אבא נאסר. ידענו מחלות רבות וקשות. אני, למשל, עברתי כל מחלה קשה אפשרית. גרענת, קדחת ושאר

מכות, אבל בבית שמרה אמא תמיד על שמחה. בכל פעם כשקרתה
"מעגמה" (כך קראנו כולנו ל"טרגדיה") נהגה אמא להכין סעודה
משמחת באומרה: "כאשר קשה על הלב טוב לאכול דברים
משמחים, העוזרים להתגבר."

אין העם מוכן לעלילה...

באחד הימים הקשים שהיו לאבא, כשנדמה היה לו שלא יוכל לעמוד
בפני האוכלוסיה המתנגדת לו בכל תוקף, נפל ברוחו ואמר לשים
קץ ולחסל לתמיד את מפעלו הגדול של המילון ולשרוף את כל
כתבי היד, כשהוא אומר: "אין העם מוכן לעלילה הגדולה הזאת!"
אמא חתכה באולר אחד מוורידי ידיה ובדמה החם חתמה לבן-יהודה
"התחייבות" להמשיך לגמור את המילון הגדול במקרה שימות
לפניה. המעשה הזה עודד את אבא. ואבא אמנם זכה לראות את
חזונו הגדול בחייו: תחיית השפה העברית.

משפחה אחר משפחה, בתחילה ספורות, אך לאחר מכן עוד ועוד
החלו להפוך את העברית לשפת-אם. בעיקר, במושבות יהודה.
חמישה מרכיבי המילון העברי-עברי של אליעזר בן-יהודה ראו אור
בחייו.

בשנת 1922, בחדר עבודתו, נפטר אבא כאמצע עבודתו ממחלת
השחפת, ממנה סבל שנים כה רבות, כשהוא עומד ליד מכתבתו
ועוסק במונח: נפש.

החומר לשאר כרכי המילון מונח היה בארגזים. אמא המשיכה
בעריכת המילון ואף השיגה כספים ומלומדים, ובעזרתו של אחינו
אהוד, ראה אור המילון בשלימותו על ששה-עשר כרכיו!

"גברת, את עולה חדשה?"

במשפחתנו נאמנים אנו עד היום ל"שפת האב והאם" שלנו, ואנו
משמרים את הביטויים שנהגו בבית אבא. לעיתים קורים לנו
מקרים מעניינים. הנה לאחרונה, לאחר שסיימתי את קניונית בחנות
ידועה בירושלים, ניגשתי ליושבת ליד הקופה, נערה צעירה
והיננית ואמרתי לה:

"האוכל לשלם לך בהמחאה?"

"מה פתאום?" ענתה לי. "מה פתאום את מרגישה צורך לתת לי
מחמאה?"

"את אמנם יפה", ענית. "אבל רציתי לתת לך 'המחאה' ולא
מחמאה. כוונתי למה שקרוי בפי כל צ'יק".

"צ'יק?" אמרה "אני מוכנה לקבלו!" קיבלה את ההמחאה והפכה
אותה.

"את בוודאי מעוניינת ב'מען' שלי, לא כן?"

"לא מבינה!" ענתה לי והעיפה מבט של חשד.

"מען, הוא מה שקרוי בפי כל 'כתובת' הסברתי ורשמתי את
מעני.

עמדתי ללכת כשאני מודה ב"חן-חן". ושוב לא הבינה. לכן אמרתי

לה: "כוונתי לומר לך 'תודה'."

הרגשתי שהקופאית מאבדת את סבלנותה ובפנותה אלי שאלה:

"גברת את עולה חדשה?"

*

זו היתה השאלה שנשאלה דולה בן-יהודה בתו של אליעזר
בן-יהודה, מחיה הלשון העברית, בת לבית העברי הראשון בארץ
ישראל, שנים רבות לאחר ששמעה באוזניה את המילים העבריות
הראשונות.